

Грешки на семейното възпитание

Опитът е добър учител, но сметките, които представя, са твърде големи.
Мина Антрим

Развитието на детето и благополучието му пряко зависят от родителите му, от характеристиките им, отношението им към детето, личностните им особености (описани в статията “Личността на родителите и развитието на детето”). Този път ще разгледаме по-подробно често срещани грешки на домашното възпитание.

Всички се стремим да бъдем добри родители, но постигаме това по различен начин. Всеки родител “оформя” детето си според себе си, “крои” го според амбициите и светоусещането си. В отношенията си с детето родителят неслучайно компенсира много свои преживявания (тревожност, страх от самотата, скрити комплекси и т.н.). Много често родителите неосъзнато проектират (пренасят) проблемите си върху детето. Обвиняват детето за собствените си неуспехи, за това, което е присъщо на тях самите, т.е. виждат недостатъците на детето, но не осъзнават, че то ги е “научило” именно от тях, възрастните. Например, майката казва, че дъщеря ѝ е неспокойна, необщителна, често е в конфликт с връстниците си, а в действителност самата майка общува със стеснен кръг хора, придирчива е към близките си, рязка с мъжа си.

И така, най-често срещаните грешки на семейното възпитание.

Неразбиране личностните особености на детето, характера му. Например майка холерик постоянно “натиска” сина си флегматик: “върви по-бързо”, “хайде де, отиди при момченцето и се запознайте”. А детето просто не може да изпълни майчините изисквания, тъй като такова поведение не е присъщо на характера му. Или родителите смятат детето за упорито, а то просто се опитва да запази чувството за собствено достойнство и независимост.

Неприемането започва с това, че бременността е нежелана или дошла “не навреме” или ако детето не е от желанния пол. По-нататък родителите не приемат особеностите на детето, индивидуалното му своеобразие: “Детето ми не е като всички, не говори така, не се движи така, всички вече могат да четат, а нашият все още се занимава с играчки...”

Неприемането е една от причините за възникването на страхове и понижен жизнен тонус у децата. Как се проявява? Това е преди всичко недостатъчно кърмене (ранно отбиване), детето е дадено рано на ясли, без да има особени причини за това или грижите за него са възложени на роднина или бавачка. В отношенията родители-дете обичта, ласките, нежността са недостатъчни. Когато описва детето си, майката лесно се сеща за негови отрицателни качества, но с усилие “търси” положителни черти. Често не се отчитат възрастовите особености на потребностите (на 2-годишно дете се казва “Вече си голям, престани да плачеш”). Родителското отношение може да е нехайно (липса на надзор за детето), а също така много строго, формално.

Несъответствие между изискванията и очакванията на родителите и възможностите на детето: “АЗ ИСКАМ детето ми да може да свири на пиано, затова ТРЯБВА да отиде в музикално училище”. Или: “Постъпваме в езиково училище, нали аз навремето не успях да вляза”.

Липсата на гъвкавост се изразява в концентриране върху проблемите (например “детето ми не говори добре”), стереотипни изисквания, липса на алтернатива в решенията, предвзети разсъждения, налагане на мнение. Често родителите с “негъвкаво” отношение към детето са с лошо въображение, те са авторитарни, властни, егоцентрични, излишно принципи.

Непоследователност в общуването с детето. Това е преминаването от една крайност в друга (от пълен контрол до нехайство), безкрайни обещания и заплахи заради неизпълнение, недовършване на започнатото. Тук се отнася и несъгласуваността между родителите, когато майката разрешава, а бащата забранява; бащата наказва, а на бабата ѝ е жал.

Проявите на афект се изразяват в излишно раздразнение, тревога, недоволство, безпокойство или страх. Родителските емоции излизат от контрол и се “изливат” върху детето (“Разбирам, че не съм права, но не мога да се сдържа да повиша глас, след това съжалявам, но всичко се повтаря отново и отново...”). Особено склонни към такова поведение са родители с холеричен темперамент. Колкото повече майката продължава, повишава глас, толкова по-възбудимо или, обратното, уморено става детето.

Тревожност – безпокойство, достигащо до паника по каквото и да е повод; прекалена опека, подтикване самостоятелността на детето, стремеж към предпазване от всички (често въображаеми) опасности и трудности, липса на увереност за това, че действията ни са правилни, но в същото време потребност от даване на съвети и предпазване. Такива родители се смеят рядко, явно не им достига оптимизъм, през цялото време очакват нещо лошо, самооценката им е занижена. В такова семейство, по правило, детето е единствено, имало е или има проблеми със здравето му. Страхът за детето може да стане натрапчив. Тревожността обикновено е съчетана с прекалена опека и хиперсоциализация.

Доминиране – изискване на безусловно подчинение, изразяване на категорично мнение, заповеднически тон, стремеж към подчиняване на детето, налагане на готови решения и мнения, ограничаване на самостоятелността, използване на физически наказания, принуждаване, постоянен контрол на детето, на мислите и действията му. Родителите с властни черти на характера често обвиняват децата си в упорство, непослушание. В семейството възникват спорове по всякакъв повод (спане, хранене, дневен режим), но те не водят до ред, а само уморяват участниците в конфликта, които постоянно се намират пред нервен срив.

Хиперсоциалност. Възпитанието е твърде “правилно”. В отношенията не достигат топлота, ласки, родителите се боят да не “развалят” детето, не показват любовта си към него открито. Детето страда от недостига на целувки и прегръдки. Най-простото погалване по главата трябва да се заслужи с примерно поведение. На детето се налагат безброй правила, които трябва да спазва, за да “съответства” на родителските очаквания. В семейството не харесват изразяването на емоциите (както положителните, така и отрицателните), шума на децата, веселието, жизнерадостта и непосредствеността. Родителите не прощават непредпазливост, не търпят недостатъци у детето, стараят се да ги изкоренят. Отнасят се към детето като към възрастен, изисквайки от него поведение на възрастен. Фрази като “ти трябва, длъжен си”, “как не те е срам” се срещат много често. Животът на детето е планиран и разграфен до най-малките подробности още от раждането му. Дават детето на детска градина, за да свикне да изпълнява правила, да се научи да спазва дисциплина. Възпитателите му се избират да са взискателни и строги. Максимум допълнителни занимания. Усилен контрол на успеваемостта.

Недостатъчна отзивчивост (нечувствителност). Несвоевременен или недостатъчен отклик на молбите, потребностите, емоциите на детето. Подобно отношение се съчетава с неприемане на детето, с принципност и хиперсоциалност. Случва се така, че родителите реагират моментално на неуспехите на детето и на нарушенията в поведението му, но “не забелязват” успехите му, не умеят да го похвалят и подкрепят навреме.

Противоречивост в отношенията се проявява в съчетаването на различни форми на поведение: проявите на афект вървят заедно с недостатъчна отзивчивост, тревожността – с доминирането; завишените изисквания – с безпомощността на родителите.

Описаните по-горе грешки във възпитанието се явяват съставни за следните типове възпитание:

- хиперсоциално възпитание;
- егоцентрично възпитание или всичко за детето;
- възпитание без любов;
- тревожно-мнително възпитание.

Съвети към родителите, открили у себе си нещо от гореизброеното

Спомнете си детството, та нали поведението, страховете, комплексите ни се зараждат именно в детството. Затова, за да оправите отношенията си с децата, е необходимо да подредите нещата вътре в себе си. Ще си заслужава да се научите да сте самостоятелни и независими от мнението на околните.

Често срещаният аргумент “мен така са ме възпитавали” не е уместен! Естествено възрастният човек е склонен да повтаря това, което му е заложено в детството. Това се отнася и до маниерите на поведение, и до стила на общуване. Хубаво би било, ако като дете родителите му са го възпитавали, осланяйки се на обичта, стремежа да го разберат, отчитали са индивидуалните му особености. Но, за съжаление, често вече порасналите деца “предават” на своите деца тревожност, авторитарност, физически наказания, неумение и нежелание да слушат. Но ние сме възрастни хора, способни да се ориентираме във впечатленията от детството си, да простим на родителите си допуснатите грешки и да не ги повтаряме с децата си!

- Учете се да се договаряте, да намирате компромис. Не заставяйте детето да прави нещо, което не му харесва.
- Не се страхувайте да обичате детето си и да му показвате чувствата си. Казвайте му кое в него ви харесва. По-често го прегръщайте и целувайте. Простото погалване по главата може да покаже на малкото дете, че го обичате (вж. статията “Ласкавото възпитание”).
- Учете се да се справяте с негативните си емоции без агресия, без бълване на яд.
- Позволявайте си понякога да бъдете дете. Отпуснете се, потичайте с детето, порисувайте, полудувайте, направете смешна фигурка от пластилин, поиграйте на топка, просто се посмейте силно. Така ще можете да се сблизите с детето си, да разберете по-добре и него, и себе си.
- Не изливайте лошото си настроение и проблеми върху детето. Нали то не е виновно, че в магазина са ви нагрубили! Децата и така са много чувствителни към настроението на родителите си, поемат тревогите и ниската им самооценка. Затова като начало се заемете със своето “възпитание”, справете се с вътрешните си проблеми. За това може да ви помогне семеен психолог или човек, който ви разбира.
- Формулирайте ясно изискванията си към детето. Не трябва да са много, но съществуващите трябва да се спазват. Не прекалявайте с “не може”.
- Оценете степента на родителската си опека. Възможно е детето ви вече да е пораснало, а вие все още да се грижите за него като за бебе, контролирайки всяка крачка, пазейки го от възможни неуспехи.
- Дайте на детето по-голяма свобода. Може съвсем само да се сдобри с другарче, да избере извънкласно занимание и т.н.
- Поощрявайте самостоятелността! Развиването ѝ започва отрано – само да постави стола на мястото му, само да се облича. Колкото по-голямо е детето, толкова повече самостоятелни действия е способно да изпълнява. Но самостоятелни трябва да са не само действията, но и мислите!
- Не се занимавайте само и единствено с детето. Заемете се със себе си! Интересна работа, хоби ще са в голяма полза и за майката, и за детето. Мама се чувства по-уверена, независима, повишава се самооценката ѝ, а като следствие – подобрява се настроението ѝ. Когато детето вижда доволна, спокойна, “силна” мама, то също се чувства спокойно и уверено. Тук е важно да следите златната среда – да не се залепвате прекалено за детето, но и да не го лишавате от необходимото внимание, ласки, общуване.
- Сменяйте ролите си. Може да го правите и в ежедневието и по време на игра. Поощрявайте желанието му да се грижи за вас, за животно, за близки хора. Играта на “майка и дете“ наобратно, където Вие сте майката (или бащата) е много показателна. В държанието на детето ще видите познати черти.
- Не позволявайте на детето да обижда (особено незаслужено) други хора. Ако дребосъкът замахва с пръчка към възрастна жена, не трябва да се смеете, да го оправдавате (“още е малък, не разбира”), трябва спокойно, но уверено да му кажете, че сте недоволни от държанието му. Възможно е да поиска да повтори експеримента си, но трябва да сте непреклонни.
- Често скриваните от родителите чувства (мъка, тревога, обърканост, нежност и т.н.) заради спокойствието на децата прерастват в проблем. Скривайки истинските емоции, човек ги заменя с други, показни, и по правило това се изразява във вискателност, суровост, раздразнителност. За детето ще е много по-леко, ако сте естествени в изразяването на емоциите си и открити пред него.

Тогава и то ще има възможност да показва положителните и отрицателните си емоции. Строгий, взискателен баща всъщност може да крие зад маската си тревога, неувереност, страх за децата.

- Ако детето често, почти постоянно ви дразни, ако се улавяте, че постоянно го мърмите, карате му се, търсете причините на това, че детето не възприема думите ви, у себе си. Дори детето да прави всичко така, както вие искате, все едно, ще намерите причина да му се скарате. Да признаете пред себе си, че проблемът не е в детето, а във вас, е първата крачка към решаването му.
- Старайте се да не пренасяте (да не проектирате) върху детето недостатъци на друг човек (“Синът ми прилича на бившия ми мъж, и от него няма да излезе кой знае какво, такава е мижитурка...”).
- Помнете, че ако с детето постоянно (или в по-голямата част от времето) се занимава баба или бавачка, техният тип възпитание ще му въздейства точно толкова, колкото и вашият. Бабите често са мнителни, тревожни, стараят се да предпазят внуците от всички възможни неприятности, не поощряват общуването с връстници. Затова такива деца, дълго гледани от такава баба, са много тревожни, неуверени в себе си, имат много страхове и проблеми с общуването с връстници.